

**Ịnwale ka Mpaghara a Rụnere Ụlọakwụkwọ si
Emetuta Mmeta Nke ọma Ụmụ akwụkwọ ma e Jiri
Ngwa Nkuzi Nwụlere Kuziere ha Agụmagụ Ọdịnaala
Igbo**

Si n'aka

Ewelum, Chinyelum Patricia
Department of Arts Education
Faculty of Education
University of Nigeria, Nsukka
08035832673
chinyelumewelum2@gmail.com

na

Ezema, Chinenye Anthonia
Humanities Unit, School of General Studies
University of Nigeria, Nsukka
08037728086
chinenye.ezema@unn.edu.ng
(Corresponding Author)

Ụmịedemede

Nchọcha a lebara anya n'ịnwale ka mpaghara a rụnere
ụlọakwụkwọ si emetuta mmeta nke ọma ụmụ akwụkwọ

ma e jiri ngwa nkuzi nūrūlere kuziere ha agumagu ọdinaala Igbo. Otu ajuju nchocha na otu umaokwu bu ihe nyere aka maka nchocha a. Kwazi ‘experimental’ ka a gbasoro mee nchocha a. Onuogu e ji mee nchocha bu umu akwukwo di puku ise nari abuo na asaa (5,207) ebe ndi e seere di nari abuo na iri abuo (220). Ngwa nchocha e ji mee nchocha bu Nnwale Mmetadebe Agumagu Odinaala Igbo (NMAOI), Nguko Mpaghara a Ruru Uloakwukwo na Mmeta Nke oma Umu akwukwo N’agumagu Odinaala Igbo (NMRUMNUAOI). NMAOI di njumaza iri abuo. NGMUNAOI nwere njumaza iri abuo. Ihe nlere anya anọ ka e weputara di ka o si metuta osisa nke onye kwenyere na ya bu nke ndi okammuta ato lebara anya. Ngwa Nchocha NMAOI ka elelere ndigide site n’iji usoro ntucha data a kporo Kuder Richardson (K – R 20). Ihe e nwetara bu 0.71, NGMUNAOI ka e jiri ntucha data a kporo ‘Crobacks Alpha Coefficient’, ihe e nwetara n’adimma ngwa bu 0.88. Tupu e bido nkuzi, e nyere uloakwukwo abuo nke o bula n’ime ndi a hoputara n’ime uloakwukwo anọ nnwale nganihu. Ihe e nwetara na data ka e ji wee zaa ajuju nchocha na umaokwu. E ji miin na ndipu n’izugbe wee zaa ajuju nchocha ma werekwa akara ntu 0.05 nwalee umaokwu. Ihe a choputara na nchocha gosiri na umu akwukwo ndi bi n’ime obodo ka nwee mmasi ma meta nke oma n’agumagu odinaala Igbo karia umu akwukwo bi n’obodo mepere emepe. Site na nchoputa nchocha a, e kpebiri ka e jiri ngwa nkuzi nūrūlere kuziere umu akwukwo praimari ma n’obodo mepere emepe ma n’ime obodo agumagu odinaala Igbo ka ha wee nwee ike meta nke oma n’agumagu odinaala Igbo. O buru na ndi nkuzi ejiri ngwa nkuzi nūrūlere kuziwe agumagu odinaala Igbo na praimari niile di na

zoonu mmụta Nsuka, a mara na ụmụ akwụkwọ ndị bi n'obodo mepere emepe na ụmụ akwụkwọ ndị bi n'ime obodo ga-emeta nke ọma n'agumagu ọdịnaala Igbo.

Ọkpurukpu Okwu: Mpaghara Ụlọakwụkwọ, Mmeta Nke ọma, Ngwa Nkuzi Nnụlọ, Agumagu Ọdịnaala Igbo

Ntọala

Agumagu ọdịnaala dika aha ya sirị dī bụ agumagu e degħi ede. A na-akọ ya n'onye ma ọ bụ guo ya n'onye. O nwegħi onye ga-asī na ọ bụ nke ya. O nwegħi onye ga-asī na afọ ọ malitere bụ ihe a n'ihī na e detughī ya n'akwụkwọ. Mmēbere ya na-abukarī n'onye nke ọtutū n'ime ha sitere n'aka nna nna ndi ochie. Ha bụ akukọ ifo, akukọ ichie, akukọ mbido, atumatukwu dika ilu, okwu ntuhī, ukabuili, agwugwa na ihe ndi ozo. A naghī edetu agumagu ọdịnaala edetu nke mere na okoo nwuo; akukọ ya anwuo. Njirimara agumagu ọdịnaala gunyere: a na-emekarī ya n'obom n'oge onwa na-aputa n'abalī, a bīa n'ulokwukwo a na-akọ akukọ a n'okpuru ukwu osisi ebe onyenkuzi na ụmụ akwụkwọ ga-apu mgbe ha nwere obere ezumike. Ihe niile a na-eme n'agumagu ọdịnaala na-aputa ihe; a na-ahū ya, nū ya na ntī dika onye okoo, olu ya, ochi ya, mkpu ọ na-eti ma ọ bụ mmeghari ahū dī ichie ichie iji mee ka akukọ ya too uto. Agumagu ọdịnaala dika aha ya sirī dī na-agbadokarī ukwu n'ihē ọdịnaala nke na-akuziri umuntakiri ihe dika: ezi omume, irube isi, ime ihe ọma, ige ntī na ndumodu ndi okenye, iga ozi, ekele, n'ihē ndi ozo. A na-ejikarī ngwa ejije ọdịnaala emeputa ya n'obom dika ogene, ishaka, udu, na ikwe egwu okoo n'agu.

Nwadike (2003) na Okebalama (2003) gosiputara na agumagu odinaala bara otutu uru ndi gunyere: ndi Igbo ji agumagu odinaala anori oge n'oge gboo mgbe redio, tiivii na sinima aputabeghi. Ndi Igbo ji agumagu odinaala akuziri umuaka akuko okike, akuko ndi ichie, omenaala, agburu, ndu ndi obodo, nsqala, akuko ifo, abu, ukwe na ihe ndi ozo. E ji ya akwalite omenaala n'ihii na mgbe o bula a na-eziputa ya n'udi akoro n'onu tumadi akuko ifo, akuko ndiichie, akuko okike na umuaka na-esi na ya amuta omenaala ha. Ha na-esikwazi na ya amuta ihe obodo na-aso nsq, usoro e si eme omenaala ufodu di ka ichi ozo, ilu nwaanyi, ime emume mmnwu ma o bu odo na ihe ndi ozo. N'agbanyeghi na agumagu odinaala bara uru, e nwekwara nsogbu di n'ikuzi ya.

Nsogbu a bu na ndi nne na nna enweghi ohere ikoro umuaka ha akuko ifo, akuko okike, omenaala, iwu obodo, nsopuru, irube isi, ikwu eziokwu, ekele na nkwenye di ichie ichie n'obodo, tiivii na fiim umuaka na-ekiri n'ulo abughi nke maka asusu Igbo ma ya foduzia agumagu odinaala Igbo. Ufodu ndi nkuzi enweghi ezigbo ngwa nkuzi na-adaba n'ikuzi asusu Igbo ma ya foduzia iji ngwa nkuzi nurulere kuzie agumagu odinaala Igbo. Ndi 'Examination Development Centre' (EDC) na-ahu maka ule ndi ogo isii ulokwukwo praimari anaghi eweputa ka umu akwukwo si mee nke oma ma o bu ebe ha emetaghi nke oma di ka ndi otu 'West African Examination Council' (WAEC) si eme n' ulokwukwo sekondiri. Ihe ndi a na-ebuta nsogbu n'omumu agumagu odinaala Igbo n'ulokwukwo praimari.

O bu site n'agumagu odinaala ka e si wee bido agumagu ugbo a. Agumagu ugbo a ma o bu agumagu

ederede bụ agumagu e deputara n'akwukwo. O bụ echiche mmadu ji ekere uche ya cheputa, hazie ya ma werekwa asusu nka dee ya. Agumagu ugbu a na agbakwasa ukwu n'usoro ebimndu na nsirihuruuwa oha obodo ma o bu agburu. Agumagu ugbu a anaghi anwu anwu n'ihu na e nwere ndi bidoro ya n'oge e ji wee bido ya. Odidi agumagu ederede agaghi n'ihu oso oso n'ihu ndoro ndoro otografi e nwere n'afọ 1921 wee ruo n'afọ 1961. O bu n'afọ 1961 ka onye okammuta Westermann biara Najiria iguzobe mkpa igu na isu asusu Igbo di. Otografi e ji ede Igbo taa bu nke nwere udaume asato na mgbochiume iri abuo na asato. Ha bu a, b, ch, d, e, f, g, gb, gh, gw, h, i, j, k, kp, kw, l, m, n, n̄, nw, ny, o, o, p, r, s, sh, t, u u, v, w, y, z. Na mbido afọ 1940, ndi uka wubere agumakwukwo maka mmadu niile nke ebumnobi ha bu maka nkuzi na omumu asusu na agumagu ederede Igbo n'uloakwukwo. Maka ihi mmalite amalitere debe agumagu odinaala n'udi agumagu ederede ka agumagu odinaala jiri nwuo na praimari.

A naghị akọzi akukọ ifo n'onu di ka otu e si emebu na mbu. Kama akukọ ifo niile buzi nke e dere n'akwukwo nke onyenkuzi na-aguputa ma kowara ya umu akwukwo. Nke a metutara mmeta nke oma umu akwukwo n'agumagu odinaala nke mere na ndi nchocha jiri wee bagide iji ngwa nkuzi nurulere kuziere umu akwukwo agumagu odinaala Igbo na praimari di na zoonu mmuta Nsuka. N'agbanyeghi na e dela otutu agumagu odinaala n'udi agumagu ederede, e kwesiri ka e jiri ngwa nkuzi nurulere were na-akuziri umu akwukwo praimari agumagu odinaala.

E nwere ngwa nkuzi dị iche iche e ji akuzi ihe n'ụlọakwụkwọ nta, sekọndrị, kọleji Kedukeshọn na Mahadum. Ngwa nkuzi ndị ahụ gụnyere mgboode, nzụ, maapu, akwụkwọ ogugu, eserese Igbo, eserese aja, ngwa okpu, laabu asụsụ, ekwentị, redio, kasetị, rekoda, laptop, mkpuru udara, okwuchi kalama, fiim, televishọn, video na ndị ọzọ. Ngwa nkuzi na-eme ka nkuzi dị mfe ma kwe nghọta ọsọ ọsọ ma mekwa ka ụmụ akwụkwọ nwee ezi mmekọrịta n'ime onwe ha na klaasi ma jurita onwe ha ajuju. O na-enyere onyenkuzi aka ka o ghara ikuzi otu ihe otutu oge ma o bu naani ya ikwu okwu. O na-enyere onyenkuzi aka ime ka uche ụmụ akwụkwọ dị na-akuzi. N'iga n'ihu, o na-eme ka onyenkuzi banye n'isiokwu o ga-akuzi nke oma ma mekwa ka o benata ibu arọ dị na nkuzi.

O bughị naani ndị nkuzi ka ngwa nkuzi na-enyere aka na nkuzi, o na-enyekwara ụmụ akwụkwọ aka n'ihe omumu. Ezigbo ngwa nkuzi na-eme ka ụmụ akwụkwọ gee nti na nkuzi, ghọta ihe onyenkuzi na-akuzi, nwee mmasi ma nwee otutu ajuju na aziza di iche iche. Imaatu otu Mbe si ghogbu Enyi ka o wee luo Ada Eze. Akuko a ga-eme ka ụmụ akwụkwọ gee nti, juo ajuju site n'ihe nkiri nurulere. Offorma (1994) kewara ngwa nkuzi uzọ anọ putara ihe. O si na ha bu ngwa nkuzi di udi mmadu, nke gunyere onyenkuzi, umu akwukwo, ndi nwere mmuta puru iche na ndi niile na-arụ ọrụ n'ulo akwukwo. Ndi di n'udi akoro ngwa ka o kewara n'udi e nwere ike imetu aka na ndi e nweghi ike imetu aka ma siekwa n'imi. Ngwa nhuru anya, nnuru na nti na nurulere. Ngwa nhuru na nti a di ka Offorma (1994) si kowaa bu ngwa nkuzi ndi e ji anya elele, e nwere ike imetu aka ma siekwa n'imi. Ngwa nhuru anya gunyere mgboode, eserese aja, projekto, ngwa

laboratọrị na akwụkwọ. Ngwa nnurụ na ntị bụ ndị e ji ntị egere ma metụkwa aka. Ha gụnyere redio, laabụ asụsụ na rekọdụ. Ngwa nūrulare bụ nke a ga-ahụ anya, nnụ na ntị ma metukwa aka. Ha gụnyere fiim, tiivii, video, teepu na rekoda teepu. Anozie (1999) kọwara na ngwa nkuzi na-akpọlite mmụọ ụmụ akwụkwọ n'ihe gbasara ọmụmụ. Ọ bụ eziokwu n'ihі na ngwa nkuzi na-eme ka nkuzi na ọmụmụ ndị a mịa mkpụrụ otu o kwesiri. Ọ na-ebelata oke ekwurekwu onyenkuzi na-ekwu n'ebe ụmụ akwụkwọ nọ iji kọwara ha ihe n'udị ha ga-esi wee ghota. N'aka nke ọzọ, ọ na-eme ka onyenkuzi belata oke ederede na igbu oge ụmụ akwụkwọ na onyenkuzi.

Ngwa nkuzi nūrulare nwere ngwa e ji anụ ihe na nke e ji ahụ ihe na nkuzi na ọmụmụ. Echeta (2000) kọwaputara na ngwa nkuzi nūrulare na-eme ka nwa akwụkwọ mara ekwu na ede ihe n'atufughị oge. Ọ si na nūrulare na-eme ka nwa akwụkwọ mata ihe ọ matabeghi na mbụ. Nke a bụ eziokwu n'ihі na nwata na-ege ntị n'akụkọ ụwa, egwuregwu a na-eme na nūrulare na-eme ka nwata mata ihe na-eme na gburugburu ya nakwa mba ọzọ. Nūrulare na-eme ka ụmụ akwụkwọ kuziere ụmụ akwụkwọ ibe ha ihe n'ụlọ. Ọ na-eme ka nwata nwee ọgụgụ isi, cheta ihe ọsọ ọsọ, chiemie echiche nke ọma, mara ekwu okwu ma sonye n'ihe na-aga na gburugburu ya. Gapal (2010) kọwara na nūrulare na-enyere onyenkuzi aka n'ikọwanwu isi okwu n'enweghi nsogbu ọ bula. Site n'iji ngwa nkuzi nūrulare kuzie ihe na-eme ka nwata meta nke ọma n'ihe onyenkuzi na-akuzi. Nwoji (2002) kọwaputara na ngwa nkuzi nūrulare na-akpalite akụkụ ahụ ma ọ bụ ọgan ahụ mmadụ ji anụ ihe na nke ha ji ahụ ihe n'otu oge. Nke a na-eme ka onyenkuzi kpọlite mmụọ

umụ akwukwọ iji mee ka ha nwee mmasi n'akuko odinaala bu nke ga-enyere ha aka imuta ezi ihe na ndu ha.

Ngwa nkuzi nurulere na-enyere onyenkuzi aka igbanwo onodu nwata amaghi ihe na klaasi. O na-enye aka idobekwa omenaala e chezoro echezo. Ngwa nkuzi nurulere na-enyere umu akwukwọ aka imu ihe n'igwe ma kowanwuo ihe ma o bu kuziere ndi ozo ihe ha mutara. Mayer (2001) kwenyere na ngwa nkuzi nurulere na-eme ka umu akwukwọ nwee mmasi n'ihe onyenkuzi na-akuzi. Ngwa nkuzi nurulere na-eme ka nkuzi too uto. Na nkowa nke Gapal (2010), o kowara na ngwa nkuzi nurulere e jikoro onu na-enye nghota toro ato na nkuzi na omumu karia so ngwa nkuzi nuru. O bu ezie n'ihu na ngwa nkuzi nurulere e jikoro onu n'omumu na-akpalite mmuo umu akwukwọ karia, na-akwalite kwa nkuzi na omumu karia usoro nkuzi odinaala (konvenshon) Nke a dabara n'ihe Okeke (1995) kwuru na umu akwukwọ ndi e ji ngwa nkuzi nurulere kuziere ihe na-eme nke oma karia ndi e ji usoro nkuzi odinaala naani kuziere ihe. Dike (1993) kowaputara na ngwa nkuzi bu akara ngwa ahụ nke na-abughị sooso n'ogugu ihe ka aghota kama o na-eme ka umu akwukwọ nwee nka omumu nke bu nuru nwekwara nka ohuhu bu lere nke gbakotara onu na akonuuche. N'eziokwu udi ngwa nkuzi di iche iche bu ihe na-enye aka ime ka omumu gaa n'ihu. Rather (2004) n'echiche ya siri na nurulere bu ngwa nkuzi ahụ e ji akuzi na klaasi nke na-enye omumu aka iji mee ka o di mfe ma dikwa uto. O si na ngwa nkuzi di ka chaati, maapu, akpurakpu, fiim, projekto, radio, tiivii bu ngwa nkuzi na-enyere omumu aka.

N'agbanyeghi uru n'urulere nwere, e nwekwara aghom di n'iji ya mere ngwa nkuzi. Ha gunyere: oke onu ahia ya di ukwu, mebie idozi ya ga-ara ahụ, goomenti enweghi ike izigacha ngwa nkuzi n'urulere n'ulokwukwo praịmarị niile na njem di na ya iji nweta ihe a ga-eji kuzi nkuzi n'eri ego na egbu oge. Ngwa nkuzi n'urulere di mkpa n'ulokwukwo nta na nke di elu n'ihia na o na-eme ka nkuzi di ire, umu akwukwo emeta nke oma n'ihia a na-akuzi na klaasi. Maka ihia uru ngwa nkuzi n'urulere bara n'ebe umu akwukwo no, ka ndi nchocha ji lebaa anya na inwale ka mpaghara a runyere ulokwukwo si emetuta mmeta nke oma umu akwukwo ma e jiri ngwa nkuzi n'urulere kuziere ha agumagu odinaala Igbo.

Mmeta nke oma bu mgbe nwata mere ihia di mma n'anya mmadu. Mgbe nwata lere ule gafee ya, a si na o mere nke oma. Mgbe nwata mere ihia di mma n'ulokwukwo ma o bu n'ulo e too ya, o gosori na o mere nke oma. Mmeta nke oma nwata na-egosi maaki o nwere na nnwale ma o bu n'ule o lere. Mmeta nke oma bu ihia a na anwale site na mmeta nke oma nwata nwetara n'ule. Schnizer (2005) kwaputara na mmeta nke oma na nnwale bu nnwale e weputara iji nwale nwata site na mmamasusu nwata nwere n'omumu. O si na mmeta nke oma nwata n'agumu akwukwo na-egosi ka nwata ga-esi mee nke oma n'odinihu.

Na praịmarị, mmeta nke oma umu akwukwo n'agumagu odinaala Igbo ga-egosi onyenkuzi otu o ga-esi jiri ngwa nkuzi di ichie ichie kuzie ya tumadi ngwa nkuzi n'urulere. Mgbe onyenkuzi na-akoro umu akwukwo akuko ifo, ma o bu jiri n'urulere egosi ya, mgbe umu akwukwo nwere ike ikowanwu akuko ifo ahia ma o bu zanwue ajuju

ya, mgbe ahụ ka a ga-asị na ha na-emeta nke oma. Ya bụ na mmeta nke oma nwata gbadoro ukwū na mmamasusu agumagu odinaala Igbo ma o bu nzuoke ya. N'iga n'ihu, Harackiewicz, Barron na Elliot, (1998) kowaputara na mmeta nke oma nwata n'ihe gbasara omumu di mkpa, ha si na o na-eme ka a mata nzuoke nwata n'ihe gbasara omumu. Mmeta nke oma ka ha kowara bu mmamasusu nwata nwere, ndi mmadu nabatara na-egosi na nwata mere nke oma n'omumu. Mmeta nke oma na-ebute asumpi n'etiti umu akwukwo nke na-eme ka ha wee nwere iba na nnukwu ulo akwukwo. Mmeta nke oma umu akwukwo n'ihe gbasara omumu na-eme ka amata ma nwata o na-aga n'ihu ka o na-adaghachiazu, maka ya mmeta nke oma umu akwukwo di mkpa n'omumu akwukwo. Mmeta nke oma na agamnihu na agako nke na-egosi na nwata mere nke oma site n'igba mbu. Mmeta nke oma na-egosi nwata iru oru ya o di mma, ma agamnihu nwata n'omumu akwukwo na-egosi mmeta nke oma nwata n'omumu akwukwo. E ji nnwale amata ka nwata si meta nke oma. Ezema (2004) kowaputara na mmeta nke oma dabere na-agamnihu nwata n'ihe gbasara omumu akwukwo ma o bu ihe o na-eme di mma. Ya bụ na mmeta nke oma na-egosi agamnihu nwata. Omeje (2010) huru mmeta nke oma di ka ihe di mkpa n'ebe omumu siri ike di nke ga-eme ka nwata gbaa mbu ka ya meta nke oma. O si na mgbe nwata gbara mbu meta nke oma n'ihe siri ike na-eme ka nwata wee ike imu ihe n'onwe ya. Nke a na-egosi na nwata di uchu imu agumagu odinaala Igbo nwere ike ime nke oma site n'inodobe ndi okenye nso na ige nti n'akuko na egwuregwu a na-eme na radio.

Mmeta nke oma bu otu nwata si didebe uchu n'ihe o na-eme. Ya ka Ezenwafor (2007) kowaputara na mmeta nke oma bu ihe na-egosi agamnihu o kachasi n'ebe aka oru di, bu inwale nwata imata ka o si metadebe nke oma n'ihe gbasara omumu. N'ikowa ihe mmeta nke oma bu ka Omeje (2008) kwuru na mmeta nke oma bu usoro nkwardobe imata ka omumu si aga. O na-eme ka nwata di uchu n'ihe o na-eme ma di nkwardobe inabata ihe ga-aputa na ya. Nke a putara na tupu onyenkuzi eme ka nwata nwee mmasi ma meta nke oma n'agumagu odinaala Igbo, na o ga-adi nkwardobe iji ngwa nkuzi nurulere kuziere umu akwukwo agumagu odinaala Igbo n'agbanyeghi ego o gari ya n'ikwardobe ya.

Umu akwukwo, ndi nkuzi, nne na nna na ndi obodo ga-agba mbu n'ihu na umu akwukwo na-emeta nke oma n'agumakwukwo tumadi n'ebe agumagu odinaala Igbo di site n'ikoro umuaka ha akuko ifo, akuko okike, akuko ndi ichie, okwuntuihi, akukonegwu, agwugwa, ilu, abu, ukwe nke ga-eme ka umu akwukwo buru akwaa akwuru n'agumagu odinaala Igbo. Ozu di ka ibe ya, mmeta nke oma na-abia mgbe nwata mere ihe di mma. Ya ka Nworgu na Okereke (2011) ji wee kwuo na mmeta nke oma bu nwata iganihu n'ihe o na-eme di mma. Ha si na abia na nkuzi na omumu, mmeta nke oma na-arutu aka otu nwata si mara ihe a kuziri ya. Ya bu na abia n'agumagu odinaala Igbo ka nwata si mata ako akuko ifo ma o bu ihe gbasara agburu ya ka a ga-esi kowa mmeta nke oma ya. Ibegbu (2011) na nghota nke ya si na mgbe mmadu mere ihe o gaa nke oma na-egosi mmeta nke oma. Ya bu na mmeta nke oma bu agbamubu nwata, nzumoke ya n'oru ma o bu n'omumu akwukwo nke ga-eme ka o nwee ndidi

n'ihe o na-eme di mma. Nzumoke nwata nwere n'agumagu odinaala Igbo ka a na-akpo mmata nke oma. Ihe e ji amata nzumoke mmata umu akwukwo bu site na nnwale onyenkuzi ga-enye ha site n'ihe omumu a kuziri ha n'ulo akwukwo. Ule a kwadoro nke oma ma o bu nnwale nke onyenkuzi bu ihe e ji amata mmata nke oma umu akwukwo. Ya bu na nnwale ma o bu ule bu ihe e ji amata nwata mere nke oma ma o bu emeghi nke oma. A bja n'ihe gbasara nkuzi na omumu mmata nke oma n'ule na-ebutara umu akwukwo ihu ochi ma o bu ibe akwa.

Otu ihe ozọ na-emetuta mmata nke oma nwata bu mpaghara ulokwukwo di ka o si gbasata obodo mepere emepe na ime obodo bu ihe di oke mkpa nye omumu. Ndi bi n'obodo mepere emepe ka erita elele omumu karja ndi bi n'ime obodo. Elele omumu ha na-erita bu na ha ka nwee ndi nkuzi nwere nnukwu nzere na ngwa nkuzi. Ndi nlekota n'ulokwukwo na e lekota ndi nkuzi na umu akwukwo bi n'obodo mepere emepe ma nye ha mgbaziri kwesiri n'omumu karja ndi bi n'ime obodo. Ya ka Ede (2007) kowaputara na ndi nkuzi no n'obodo mepere emepe ka nwee ngwa nkuzi karja ndi bi n'ime obodo. Umọ (2004) kowaputara na ebe ulokwukwo di na-egosi udi ndi nkuzi no ebe ahụ, ngwa nkuzi e ji akuzi ihe, otu e si elekota ndi nkuzi na ihe ha na-akuzi. Lackney (2002) n'echiche ya kwara na umu akwukwo no n'ime obodo ka eme nke oma n'akwukwo karja ndi no n'obodo mepere emepe. O gara n'ihu kwaa na ulokwukwo no n'ime obodo na onugwu ha na klaasi pere mpe karja ndi no n'obodo mepere emepe, mmekorita umu akwukwo na ndi nkuzi ka mma karja ndi bi n'obodo mepere emepe. Iji kwado ihe o kwuru gbasara mmekorita, umu akwukwo bi

n'ime obodo ka enye ndi nkuzi onyinye di ka udara, ube, oroma tinyere ikpa nku na ikọ ugbo kariya ndi bi n'obodo mepere emepe. Umụ akwukwọ ndi bi n'ime obodo ka e nwe nsopuru, irube isi na iga ozi kariya ndi bi n'obodo mepere emepe ma abia n'agumụ akwukwọ ndi bi n'obodo mepere emepe ka eme nke oma n'ih i n'otutu n'ime umụ akwukwọ nwechara ngwa nkuzi ufodu n'ulo di ka komputa, nurulere na ndi ozo. Ha mara ka e si e ji ha amụ akwukwọ. Ma ndi bi n'ime obodo nwere naanị redio ma o bu tiivii. Ufodu n'ime ha enweghi ohere ige nti na redio ima ihe na-aga na gburugburu ha. Ndi nwere tiivii otutu oge oku latrik anaghi adi ikpope tiivii ma e nweghi genaretọ oku ga-enyere ha aka ikiri tiivii.

A bia n'agumụ akwukwọ, ndi bi n'obodo mepere emepe ka agu akwukwọ. Ha na-agucha nke ututu gukwa nke mgbede nke ndi oyibo kporo 'lesson' ma ndi bi n'ime obodo n'agu naanị nke ututu, ndi a gaa (obodo mepere emepe na ndi ime obodo) asompi akwukwọ na ndi bi n'obodo mepere emepe ka eme nke oma. Ya ka Umọ (2001) kowaputara na ebe a runyere ulokwukwọ na-emetuta umụ akwukwọ n'ebe o di ukwu n'ihe gbasara omumụ. O si na ndi no n'obodo mepere emepe na-aka eme nke oma n'omumụ kariya ndi no n'ime obodo. N'aka nke ozo, o di mkpa ilebakwa anya n'ebe a runyere ulo akwukwọ. Ufodu ulokwukwọ a runyere n'ebe didobere ahia na-enwe nhiaahu n'igu akwukwọ, uzu ahia anaghi ekwe ndi nkuzi na umụ akwukwọ ighota ihe ha na-eme, ndi nkuzi na umụ akwukwọ na-ahapu akwukwọ gaba ahia, o na-eme umụ akwukwọ aka ntutu maka ihe ha ga-azuta rie n'ahia. Ulokakwukwọ aruru n'ugbo na-emetuta omumụ akwukwọ n'ih i n'oge udummiri umụ akwukwọ

ndị nkuzi na-ahapụ akwụkwọ gaba ugbo tumadi n'ebe a na-akọ ose, osikapa, anara na ihe ndi ọzọ. Wale (2010) kọwaputara na otutu ulọakwụkwọ di n'obodo mepere emepe ka nwee ndi nkuzi azuru azu, ngwa nkuzi di iche iche, umu akwụkwọ nọ ebe ahụ ka waa anya karịa ndi bi n'ime obodo. Ma a bịa n'ihe gbasara omenaala di ka akukọ ifo, egwu onwa, itụ ilu na igba egwu ndi nọ n'ime obodo ka eme nke oma karịa ndi bi n'obodo mepere emepe. Ya ka ndi nchọcha ji lebaa anya na mpaghara na mmeta nke oma na-akukọ ahụ.

Nchọcha a ga-elebakwazi anya n'ihe gbasara mpaghara di ka o si emetuta omumu agumagu odinaala Igbo. Mpaghara nwere ike imetuta onodu nkuzi n'omumu agumagu odinaala Igbo. Site na nchọcha ndi okammuta mere na Naijiria di ka Umo (2001) Ene (2002) na Torty (2010) gosiri na mpaghara nwere mmetuta nye omumu mmuta umu akwụkwọ tumadi n'omumu agumagu odinaala Igbo. Ebe ndi nchọcha ọzọ di ka Akabogu (2002), Ene (2002) na Uzoegwu (2004) na-egosi na mpaghara enweghi ndimiche di na mmeta umu akwụkwọ n'omumu o kachasi n'agumagu odinaala Igbo. N'aka nke ọzọ ufodu nchọcha e mere na mba ofesi site n'aka Evans, Kliewer na Martin (1991) na Lackey (1994) na-egosi n'ufodu ulọakwụkwọ a ruru n'obodo mepere emepe ka eme nke oma karịa ndi nke a ruru n'ime obodo. Site na nchọcha ndi a e mere, a choputaghị mpaghara ebe ewuru ulọakwụkwọ ka mma nye mmeta nke oma umu akwụkwọ n'ihe omumu, maka ihi ya, ka nchọcha a jiri lebaa anya gbasara mpaghara ebe ewuru ulọakwụkwọ na mmeta nke oma nye ihe omumu a.

Nsogbu Nchọcha

Agumagu ọdịnaala bu ụdị agumagu a na-akọ n'ọny. O bu akukọ na-akuziri umuaka maka akukọ ifo, akukọ ichie na omenaala. Maka iyi na e detuola agumagu ọdịnaala n'ụdị agumagu ugbo a ma o bu ederede mere na anaghị akọzi ya n'ony. A na-aguputazi ya n'akwukwo.

Nsogbu e nwere n'agumagu ọdịnaala Igbo bu ụfọdu ndi nkuzi enweghi ezigbo ngwa nkuzi na-adaba n'ikuzi agumagu ọdịnaala Igbo. Nke a mere umu akwukwo anaghị emeta nke oma n'ule asusu Igbo o kachasi n'agumagu ọdịnaala Igbo. Ya mere ndi nchocha ji wee choo inwale ka mpaghara a runyere uloakwukwo si emetuta mmeta nke oma umu akwukwo ma e jiri ngwa nkuzi nurulere kuziere ha agumagu ọdịnaala Igbo n'uloakwukwo Praimari di na zoonu mmuta Nsuka, Steeti Enugwu Naijiria.

Mbunuche Nchocha

Mbunuche izugbe nchocha bu inwale ka mpaghara a runyere uloakwukwo si emetuta mmeta nke oma umu akwukwo ma e jiri ngwa nkuzi nurulere kuziere ha agumagu ọdịnaala Igbo.

Ndi nchocha lebara anya n'ihe ndi a:

1. Ichoputa ka mpaghara ebe a runyere uloakwukwo si emetuta mmeta nke oma umu akwukwo ma e jiri ngwa nkuzi nurulere kuziere ha agumagu ọdịnaala Igbo.

Ajuju Nchocha

Ajuju nchocha a ka ndi nchocha guzobere eduziri nchocha a uzọ:

1. Kedu ka mpaghara ebe a runyere uloakwukwo si emetuta mmeta nke oma umu akwukwo ma

e jiri ngwa nkuzi n'ụlọ kuziere ha agụmagu
ọdịnaala Igbo?

Umaokwu Nchọcha

Umaokwu a ka ndị nchọcha yiwere maka nchọcha
nke a nwalere n'akara ntụ 0.05.

Ho₁ Enweghị ezigbo ndịmiche miin dị na mpaghara
ebe a rụnyere ụlọakwụkwọ na mmeta nke ọma
n'agumagu ọdịnaala Igbo.

Usoro Nchọcha

Ụdị nchọcha e ji mee nchọcha a bụ nke nchọputa
(Kwazai experimental) 2x2x2 nke atumatu nchọcha klaasi
noro onwe ya bụ ihe a ga-eji mee nchọcha. Ụdị nchọcha
dika Fraenkel na Wallen (2003), ha si na nchọcha nke
nchọputa bụ nke ga-enye ohere ka onye nchọcha nwe ike
ihazi ma ọ bụ gbakwunyere nnwale mgbamonwe.

Ebe nchọcha bụ na Zoonu Mmụta Nsuka dị na
Steeti Enugwu. Zoonu mmụta a jikọtara okpuru ọchịchị
atọ onye. Ha bụ Igbo-Etiti, Nsuka na Uzọ-Uwani. Zoonu a
nwere ụlọakwụkwọ dị n'ime obodo na obodo mepere
emepe. Zoonu a nwere obosara ala ebe a na-akọ ugbo dị
ka ji, akpu, osikapa, ede na ihe akụkụ ndị ọzọ dị ka ose,
achicha, anara, okwuru, agbugbu, ọka na akidi. Ha na-
achukwa nta. Ụmụ nwaanyị bi na ya na-azukarị ahia.

Ndị e ji mee nchọcha bụ ụmụ akwụkwọ praịmarị
nọ n'ogo ise na Zoonu Mmụta Nsuka bụ ndị gọvmentị
nwe. Ha dị puku ise narị abuo na asaa (5,207). N'onyogụ
ụmụ akwụkwọ a narị abuo iri ise na itoolu (2,509) bụ ụmụ

nwoke ebe puku abụọ narị isii iri itoolu na asatọ (2,698) bụ ụmụ nwaanyi. Ụlọ akwụkwọ praịmarị dị na Zoonu Mmụta Nsuka dị narị abụọ iri atọ na itoolu (239). N’ime ụlọakwụkwọ mebere zoonu a, iri abụọ na otu (21) bụ ụlọakwụkwọ dị n’obodo mepere emepe ebe narị abụọ iri asatọ bụ ụlọakwụkwọ dị n’ime obodo (Enugu State Universal Basic Education Board (EMIS) Data Bank, 2021/2022 Annual School Census ASC).

Ndị nchọcha seere ụmụ akwụkwọ ọnụọgụ ha dị narị abụọ na iri abụọ (220) ogo ise n’ime klaasị anọ nọrọ onwe ha. Ha ji uche ya wee hōrọ ụlọakwụkwọ anọ a maka na ha dabara na ebumnobi nchọcha a.

Ngwa nchọcha e ji mee nchọcha a dị ụzọ abụọ. Ha bụ: Nnwale Mmetadebe Agụmagụ Ođinaala Igbo (NMAOI), Ngụkọ Mpaghara a Rurụ Ụlọakwụkwọ na Mmeta Nke ọma Ụmụ akwụkwọ N’agụmagụ Ođinaala Igbo (NMRUMNUAOI). NMAOI dị njumaza iri abụọ. NGMUNAOI nwere njumaza iri abụọ. Ihe nlere anya anọ ka e weputara dị ka o si metuta ọsịsa nke onye kwenyere na ya. Ndịna ọ bula nwere ihe nlere anya KI – kwesiri ike, K – kwere, J - juru, JI - juisiri ike tinyere ntụ enyemakara 4, 3, 2, 1.

Ngwa nchọcha a ka e nyere ndị ọkammụta nọ na ngalaba mmụta nka na ngalaba “Science Education” (Measurement and Evaluation Unit). Ha niile na-akuzi na Mahadum Najirịa, Nsuka. Ndị ọkammụta a ka a rịrọrọ ka ha lebaa anya n’ajụjụ a juru, o kwesiri ụmụ akwụkwọ nọ n’ogo ise? Imata ma ajụjụ nnwale ngụkọ e nyere ha ọ dabara, otu e si juo ajụjụ na oge e nyere ha ọ dabara. Ndị ọkammụta lebachara anya hazie nke edoghị ha anya ma kweta na ngwa nchọcha dabara. Ngwa nchọcha a ka a

haziri site na ndumodu ndi okammuta ka o wee kwe umu akwukwo nghota.

Ngwa nchocha NMAOI ka ndi nchocha nyere umu akwukwo di iri abuo no n'ogo ise na 'Community Primary School Aji' di n'okpuru ochichi Mgbago ugwu Igbo-Eze, Enugu Ezike, ka o wee mata ma o bu ezigbo ngwa nchocha. Nke a bu maka na Igbo-Eze North esoghi n'ebe e ji mee nchocha mana ya na ebe a ga-eji mee nchocha nwere myiri. Mgbe umu akwukwo zachara ihe di na ngwa nchocha, ndi nchocha NMAOI lelere ndigide site n'iji usoro ntucha data a kporo Kuder-Richardson (K – R 20). Ihe e nwetara n'adimomma ngwa NMAOI nchocha bu 0.71. O na-egosi na adimomma ngwa nchocha bu ihe a ga-atukwasị obi n'ime nchocha a.

Maka ichoputa ma NMRUMNUAOI ma e nwere ntukwasịobi ndi nchocha gbasoro usoro ntucha data a kporo Cronbacks Alpha Coefficient. Ihe e nwetara n'adimomma ngwa NMRUMNUAOI nchocha bu 0.882. O na-egosi na adimomma ngwa dabara adaba.

N'oge nchocha a, onye nnyemaka nchocha ga-eji usoro nkuzi a kwadoro maka ihe omumu a. A ga-enye ndi otu nchoputa usoro nkuzi, ya bu akuko ifo anọ gbasara agumagu odinaala Igbo. Onye nnyemaka ga-akọ akuko a; umu akwukwo ga-ege nti ghota akuko ndi a maka ajuju ga-eso ha.

N'aka nke ozo, usoro nkuzi nke otu nchoputa diwaga iche, usoro nkuzi ihe omumu nwere ndiche ndi a: ha bu ka ihe omumu si aga, ihe onyenkuzi ga-eme, ihe umu akwukwo ga-eme, ngwa nkuzi na nka nkuzi. A zuru

onyenkuzi ima ihe o ga-eme n'usoro nkuzi. Maka ndi otu ntunyerere, onye nnyemaka ka a zuru otu o ga-esi akuzi ngwa nguko ya bu mmasi umu akwukwo n'agumagu odinaala Igbo. Usoro nkuzi nke a ga-eji kuzie ya ka e nyere onye nchocha nnyemaka. A doro ya aka na nti ka o soro usoro a gwara ya n'omumu a.

Ka ozuzu gachara, ndi nchocha nnyemaka biaziri nye nnwale NMAOI na NMRUMNUAOI. Ka nnwale a gachara, ndi nchocha nnyemaka nakotara umu akwukwo, akwukwo maaki, ha denye ihe ha nwetara tupu o chinye ndi nchocha akwukwo maka ntucha data.

Nchoputa

Ajuju Nchocha Nke Mbụ: Kedu adimire ebe a ruyere uloakwukwo na mmeta nke oma umu akwukwo n'agumagu odinaala Igbo?

Tebule 1: Miin na ndipu n'izugbe akara mmeta nke oma umu akwukwo ndi bi n'obodo mepere emepe na umu akwukwo ndi bi n'ime obodo n'agumagu odinaala Igbo.

Mpaghara	Nnwale nganihu			Nnwale nganazu		
	Onuogu	Miin	Ndipu n'izugbe	Miin	Ndipu n'izugbe	Akara uru Miin
Obodo mepere emepe	130	61.38	19.31	74.38	21.30	13.00

Tebule nke mbụ gosiri na ụmụ akwụkwọ ndị bi n'obodo mepere emepe nke e nyere nnwale nganihu nwetara akara miin mmeta nke ọma 61.38 na ndịpụ n'izugbe 19.31 na nnwale nganazụ akara miin mmeta nke ọma 74.38 na ndịpụ n'izugbe 21.30. N'aka nke ọzọ, ụmụ akwụkwọ ndị bi n'ime obodo ndi e nyere nnwale nganihu nwetara akara miin mmeta nke ọma 59.00 na ndịpụ n'izugbe 15.12 na nnwale nganazụ akara miin mmeta nke ọma 86.28 na ndịpụ n'izugbe 17.68. Akara uru miin 13.00 bụ maka ụmụ akwụkwọ ndị bi n'obodo mepere emepe ebe 27.28 bụ ụmụ akwụkwọ ndị bi n'ime obodo. Nke a gosiri na ụmụ akwụkwọ ndị bi n'ime obodo nwetakarịrị akara miin mmeta nke ọma karịa ụmụ akwụkwọ ndị bi n'obodo mepere emepe na nnwale nganazụ.

Hoi Enweghị ezigbo ndimiche miin di na adimire mpaghara ebe a rụnyere ụlọakwụkwọ na mmeta nke ọma n'agumagụ ọdinaala Igbo.

Tebul 2: Ntucha mgbanworịta onwe mmekọrịta usoro na mpaghara ebe a rụnyere ụlọakwụkwọ na mmeta nke ọma ụmụ akwụkwọ n'agumagụ ọdinaala Igbo.

Nziput a	Udi III mgbako ndina mkpi	Og o nw ere on we	Miin Ndina Mkpi	F	Si g	Myin aba Eta Ndin a Mkpi
-------------	------------------------------------	----------------------------------	-----------------------	---	---------	---

Ndezi agba ọhụu	23982.3 90 ^a	4	5995.5 98	18.4 36	.0 00	.255
Mgba chi	106426. 157	1	106426 .818	327. 260	.0 00	.604
Nnwal e nganih u	.726	1	10205. 214	.002	.9 62	.000
Ngwa kọta	.818	1	206.12 8	50.5 43	.0 00	.590
Mpag hara	.214	1	325.20 4	31.3 81	.0 00	.127
Mgba kọta mpagh ara	21.128	1	260.12 8	.800	.3 72	.004
Ndejo	69918.8 60	215	325.20 4			
Mgba kọ	147562 5.000	220				
Ndezi Mgba kọta	93901.2 50	209				

a. $R_{Ndina\ mkipi} = .255$ (Mbughari $R_{Ndina\ mkipi} = .242$)

Tebul 2 gosiri na mgbakota F nke bu (31.381) maka adimire mpaghara ebe a ronyere ulokwukwo na mmata nke oma umu akwukwo n'agumagu odinaala, nwere nnodebe akara 0.000, ebe o bu n'akara nnodebe a bu 0.000 pekariri akara ntu 0.05, a nabataghi uma okwu efu. Nke a gosiri na e nweghi ezigbo ndimiche di n'etiti miin mmata nke oma umu akwukwo ndi bi n'obodo mepere emepe na umu akwukwo ndi bi n'ime obodo n'agumagu odinaala Igbo. Maka nke a, umu akwukwo ndi bi n'ime obodo ritara erere karja umu akwukwo bi n'obodo mepere emepe.

Nkata

Ihe a choputara gosiri na umu akwukwo ndi bi n'obodo mepere emepe na umu akwukwo ndi bi n'ime obodo e ji ngwa nkuzi nurulere kuzie agumagu odinaala ka nwee ezi mmekorita, mmasi na mmata nke oma n'agumagu odinaala Igbo karja umu akwukwo bi n'obodo mepere emepe na ndi bi n'ime obodo e jighi ngwa nkuzi nurulere kuziere agumagu odinaala Igbo. Nke a bu eziokwu n'ihu na umuaka ka enwe mmasi, mmekorita n'ihe a na-ekiri ekiri karja ihe a na-ege naani na nti. Nchocha dabara na nke Mayer (2006) onye kwuru si, na ngwa nkuzi nurulere na-eme ka umu akwukwo nwee mmasi n'ihe onyenkuzi na-akuzi. O si na o na-eme ka nkuzi toq utq. N'iga n'ihu, nchocha a gosiri na ihe mere umu akwukwo e jighi nurulere kuziere agumagu odinaala Igbo e nweghi mmasi, ezi mmekorita ma meta nke oma bu naani sooso onyenkuzi na-ekwu okwu kama ka o buru usoro umu akwukwo na-ekwu. Mana mgbe o bu sooso usoro onyenkuzi ikwu okwu, umu akwukwo agaghi enwe ezi mmekorita, mmasi ma o bu meta nke oma n'akuko

onyenkuzi na-akọ. Nchọputa adabaghị n'ihe Ụmọ (2001), Ede (2007), Wale (2010) ndị kọwara n'ọtụtụ ụlọakwụkwọ bi n'obodo mepere emepe na-enwe ndị nkuzi azurụ nke ọma, ngwa nkuzi, ndị isi na-eleba ndị nkuzi na ụmụ akwụkwọ anya mere na ha na-aka ndị bi n'ime obodo eme nke ọma.

N'echiche nke ndị nchọcha, ekwetaghị na ndị nkuzi nọ n'obodo mepere emepe ka nwee ndị nkuzi azurụ azụ karịa ndị nọ n'ime obodo maka na ndị nkuzi niile ka e nyere otu ọzụzụ n'ụlọakwụkwọ dị elu. O nweghị mgbe e kewara ndị nkuzi nọ n'obodo mepere emepe na ndị nkuzi nọ n'ime obodo nye ha ọzụzụ iche. Ma a bịa na nchọcha a, ndị nchọcha chọputara na ụmụ akwụkwọ nọ n'ime obodo ka wee nwee mmasị ma meta nke ọma n'agụmagu ọdịnaala Igbo karịa ụmụ akwụkwọ ndị bi n'obodo mepere emepe n'ihi na ụmụ akwụkwọ ndị bi n'ime obodo na-akọ akụkọ ifo n'ụlọ nakwa n'ụlọakwụkwọ marakwa omenaala ụfọdụ a na-eme na gburugburu ha.

Ntunye Aro

Site n'ihe e nwetara na nchọcha e mere, ndị nchọcha tụpụtara aro ndị a:

1. Ndị nkuzi ga-eji ngwa nkuzi nūrūlere na-akuziri ụmụ akwụkwọ agụmagu ọdịnaala Igbo ebe ọ bụ na a chọputara na nūrūlere ka dị ire n'ikuzi agụmagu ọdịnaala Igbo karịa ọnụ nkịtị ma ọ bụ iguputa naani n'akwụkwọ.
2. Ndị gọvmentị kwesiri ibute ngwa nkuzi nūrūlere n'ụlọakwụkwọ ndị bi n'obodo mepere emepe na

ndị bi n'ime obodo a ga-eji na-akuziri ụmụ akwụkwọ ihe ọ kachasị agụmagu ọdịnaala Igbo.

3. Ndị 'Examination Development Centre' (EDC) na-ahụ maka ule ndị ogo isii kwesiri iwepụta otu ụmụ akwụkwọ si mee nke ọma ma ọ bụ ebe ha emeghị nke ọma dị ka ndị otu 'West African Examination Council' (WAEC) si eme na sekọndrị. Nke a ga-enyere ndị nkuzi na ụmụ akwụkwọ aka imata ebe ha na-enwe nsogbu n'agumagu ọdịnaala Igbo.
4. Ndị 'Enugu State Universal Basic Education Board' (ESUBEB) na e bunye ngwa nkuzi komputa n'ụlọakwụkwọ praịmarị kwesikwara ileba anya n'ibunye ngwa nkuzi nūrūlere nke a ga-eji wee na-akuzi agumagu ọdịnaala Igbo maka nkwalite ọmụmụ.

Mputara/Mmechi

Ụmụ akwụkwọ e ji ngwa nkuzi nūrūlere kuziere agumagu ọdịnaala Igbo ka emeta nke ọma n'agumagu ọdịnaala Igbo karia ụmụ akwụkwọ e jighị ngwa nkuzi kuziere. A chọputara na e jiri ngwa nkuzi nūrūlere kuzibere ụmụ akwụkwọ ndị bi n'obodo mepere emepe na ụmụ akwụkwọ ndị bi n'ime obodo agumagu ọdịnaala Igbo na ọ ga-eme ka ụmụ akwụkwọ nwee ezi mmekọrịta ma meta nke ọma n'agumagu ọdịnaala Igbo.

Ya bụ na ọ dị mkpa iji ngwa nkuzi nūrūlere kuzibe agumagu ọdịnaala Igbo maka ezi mmeta nke ọma ụmụ akwụkwọ n'agumagu ọdịnaala Igbo. Ọ na-emekwa ka ọmụmụ na nkwalite agumagu ọdịnaala Igbo tọọ atọ. N'ihi na nchọputa a gosiri na ụmụ akwụkwọ bi n'ime obodo ka

umụ akwụkwọ bi n'obodo mepere emepe ka emeta nke
oma n'agumagụ ọdinaala Igbo. Nke a gosiri na nne na nna
ndị bi n'obodo mepere emepe kwesiri ibeneta aka otu ha
si asụrụ umụaka ha asụsụ Bekee n'ụlọ.

Edensibịa

- Akabogu, J.U. (2002). Effect of Secondary School Students Exposure to English registers contextual clues in Achievement in Reading Comprehension. Unpublished Ph.D Thesis, University of Nigeria, Nsukka.
- Anozie, C.C. (1999). *Lingwistiiki Sayensi Asụsụ*. Nsukka: Fulladu Publishing.
- Dike, C.O. (1993). *Igbo Language and Culture*. Ibadan: Oxford University Press.
- Ede, T.N. (2007). Influence of Location in the teaching of French in Senior Secondary School in Obollo-Afor Education Zone. *M.ED Project UNN*.
- Eneh, F.N. (2002). Effect of Close Instructional Approach on Senior Secondary School Students' Achievement in English Reading Comprehension. *Unpublished Ph.D Thesis University of Nigeria, Nsukka*.
- Evans, G.W; Kliewar, W., & Martin, J. (2003). *The Role of the Physical Environment in the Health and Well-being of Children*. In H.E. Schreeder (ed). New Directions in Health Psychology Assessment. New York: Hemisphere.
- Ezema, C.A. (2004). Factors that Militate Against the National Language Policy in Post-Primary Schools in Nsukka Education Zone. *Azumarū*

- maka Nzere M.ED, Mahadum Naijirja Nsukka.
- Ezenwafor, J.I. (2007). Strategies for Stimulating Interest of Students in the Study of Business Studies. *Business Educational Journal*, 6(1), 167 – 179.
- Franenkel, J.R. & Wallen, N.E. (2003). How to Design and Evaluate Research in Education. Retrieved December 23, 2022 from [www.infibean.com/Books/info/Jack-R-Fraenkel/How to Design and Evaluate Research in/](http://www.infibean.com/Books/info/Jack-R-Fraenkel/How_to_Design_and_Evaluate_Research_in/)
- Gapal Patit, V. (2010). Importance of Audio-Visual Aids in Teaching Methodology. <http://www.articlebase.com/tutoring-articles/importance-of-visual-in-teaching-methodology-3667855.htm>. Nov. 15, 2010. (Accessed 26 Feb. 2022).
- Harackiewicz, B.E. (1998). *The Importance of Audio-Visual Materials in Teaching and Learning* www.helium.com/channels/224-early-childhood.ed.
- Ibegbu, V.O. (2011). Effect of Computer on Secondary School Male and Female Students' Achievement in Shorthand. *Journal of Research Development*, 3(1), 220 – 225.
- Lackney, J.A. (1994). Educational Facilities: The Impact and Role of the Physical Environment of the School on Teaching, Learning and Educational Outcomes. Johnson Controls Monograph Series Report. School of Architecture and Urban Planning, University of Wisconsin-Milwaukee.
- Lackney, J.A. (2002). *Oral Literature in Africa*.

- Cambridge. Open Book Publishers CC by Edition.
- Mayer, R.E. (2010). A Split Attention Effect in Multimedia Learning Evidence for Dual Processing System in Working Memory. *Journal of Educational Psychology* 90(2), 312 – 320.
- Nwadike, I.U. (2003). *Igbo Language in Education: A Historical Study*. Obosi: Pacific Publishers.
- Nworgu, I.N. & Okereke, I.G. (2011). Constructivist Instructional Model on Students' Achievement Interest in Biology. *Journal of CUDIMAC*. 3(1), 272 – 280.
- Offorma, G.C. (1994). Impact of Teachers' use of Resources on Students' Learning Outcomes in French. *Unpublished Ph.D Thesis, Department of Education, University of Nigeria, Nsukka*.
- Okebalama, C.N. (2003). *Mkpõlite Agumagu onu Igbo*. Enugu: SNAAP Press.
- Okeke, A.U. (1995). Strategies for Improving Teaching and Learning of Shorthand in Junior Secondary School. *Unpublished PG Thesis University of Nigeria, Nsukka*.
- Okereke, B.U. (2011). Using Computer-Assisted Language Learning to Improve Studies English Language Achievement in Universal Basic Education *International Journal of Educational Research and Technology* 1(1) 66 – 71.
- Omeje, M.O. (2008). Effect of Communicative Method on Students' Achievement and Interest in Igbo Letter Writing. *Unpublished Ph.D Thesis, Department of Arts Education, University of Nigeria, Nsukka*.

- Omeje, M.O. (2010). Combine effects of Communicative Method and Location as Factors of Academic Achievement in Igbo Letter Writing, *Journal of Empirical Studies in Education*, 2(1), 88 – 91.
- Schrutzer, T. (2005). *Achievement in the first 2 years of School: Pattern and Processes. Monographs of Society for Research in Children Development*, 53, 27 – 42.
- Torky, O.U. (2010). Effect of Collaborative Learning Method on Secondary Students' Achievement and Interest in English Language Tenses. *Unpublished Ph.D Thesis, Department of Arts Education, University of Nigeria, Nsukka.*
- Umo, U.C. (2001). Effect of Games on the Achievement and Interest of Junior Secondary School Students in Igbo Grammar. *Unpublished Ph.D Thesis, Faculty of Education, University of Nigeria, Nsukka.*
- Uzoegwu, P.N. (2004). The Effects of Cooperative Learning Method on Students' Achievement in English Essay Writing. *Unpublished Ph.D Thesis, Faculty of Education, University of Nigeria, Nsukka.*
- Wale, J.S. (2010). *Principle and Practices of Education*. Hong: Sheet Wah Tong Printing Press.